

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

YETİŞTİRME YURDUNDAKİ ERGENLERİN SOSYAL VE PSİKOLOJİK SORUNLARININ İNCELENMESİ*

Mehmet BİRİNCİ

Dr. Öğr. Üyesi

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

E-posta: mehmet.birinci@izu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5639-4799>

Seher ERSOY QUADIR

Doç. Dr.

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

E-posta: sersoy@konya.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7492-5100>

Yağmur YAYLACI

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

E-posta: yagmuryaylaci@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5839-7635>

Cansu Çağla ÖZDEMİR

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

E-posta: cansucagla57@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2321-1447>

Gökçe ŞAHAN

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

E-posta: gokce.shn4@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3121-8566>

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

Atıf (APA): Birinci, M., Ersoy Quadir, S., Yaylacı, Y., Özdemir, C. Ç. & Şahan, G., (2020), Yetiştirme Yurdundaki Ergenlerin Sosyal ve Psikolojik Sorunlarının İncelenmesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 12 (1): 34-50.

Özet

Bu araştırma, yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin sosyal ve psikolojik sorunlarının neler olduğunu tespit etmek ve sorunlarıyla başetme yöntemlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 2016 yılında İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinden küme örnekleme yöntemi ile seçilen bir erkek yetiştirme yurdunda bakım verilen 13-20 yaşları arasındaki 41 ergen oluşturmuştur. Araştırmanın verileri “Ergen Problem Tarama Listesi” ve “Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeği” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre örnekleme grubunun en fazla sorun yaşadığı alanın “gelecekle ilgili düşünce ve istekler” alt boyutunda olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin sorunlarıyla başa çıkma yöntemleri arasında en çok başvurulan yöntemin “kendini geliştirme”, en az başvurulan yöntemin ise (doğal olarak) “sorunları aile ile çözmeye” olduğu görülmüştür. Ayrıca ergenlerin kuruma gelme yaşlarına, anne ve babalarının ziyaret etme durumuna ve dertleşecek kişinin varlığına bağlı olarak sorunlarıyla başa çıkma yöntemlerinin değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda kurum çalışanlarına ve devlet okullarındaki öğretmenlere sosyal hizmet odaklı öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yetiştirme yurdunda bakılan ergenler, ergenlik sorunları, sorunlarla başetme yöntemleri

Alan Tanımı: Sağlık, Eğitim ve Refah (Sosyal Hizmet)

THE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF ADOLESCENTS IN THE ORPHANAGE (EXAMPLE OF ISTANBUL REGION)

Abstract

This research was carried out to determine the social and psychological problems of adolescents who living in the orphanages and to examine the methods of coping with their problems. The sample of the study consisted of 41 adolescents between the ages of 13 and 20 who were given care in a male orphanage in 2016, which was selected by the cluster sampling method from Küçükçekmece district of İstanbul province. The data of the study were obtained by using “Adolescent Problem Screening List” and “Coping with Problems in Adolescents Scale”. According to the results of the research, it was determined that the area where the sample group had the most problems was in the sub-dimension of “the thoughts and desires about the future”. Among the methods of coping with the problems of adolescents, it is seen that the most commonly used method is “self-development” and the least applied method (naturally) is “solving problems with the family”. In addition, it was determined that the methods of coping with the depending on the

age at which the adolescents settled, their parents' visiting status and the presence of the person who will explain the sorrow. In line with the data obtained, social service-oriented suggestions were presented to the employees of the institution and teachers in the public schools.

Keywords: *Adolescents who were given care in orphanages, adolescent problems, methods of coping with problems.*

JEL Codes: H51, H52, H53, and H75

GİRİŞ

Ergenlik, insan hayatı boyunca çocuklukla yetişkinliği birbirine bağlayan bir geçiş dönemidir. Dünya Sağlık Örgütü ergenlik dönemini 10-19 yaşları arasında tanımlamıştır. Ayrıca erkek çocuklarında ergenliğe erişimdeki değişim aralığı yaklaşık 11 ile 16 yaşları arasını kapsamaktadır. Bu durum sıklıkla ergenlikte kaygı kaynağı olmaktadır. Çünkü ergenler kendileri ve yaşlıları arasındaki ergenlik nedeniyle oluşan görünüş farklılıklarına karşı çok hassas olabilmektedir (WHO, 1993:1). Özellikle erkeklerde ergenlik ilerledikçe kas oranı arttığı için vücutlarından hoşnut olsalar da ergenliğin erken evresinde beden imgesi ile ilgili endişe güçlüdür. Çünkü bu evrede öncelikle eller, ayaklar ve burun büyüdüğü için vücutta bir orantısızlık; beden koordinasyonunu sağlamada güçlük ve sakarlıklar oluşur. Bunlara sesteki çatallaşma ve yüzde oluşan sivilceler eşlik eder (Santrock, 2016: 356; Forgan ve Rickey, 2012: 179; İnanç Yazgan vd., 2011; 242).

Ayrıca bebeklikten itibaren gelişmeye başlayan kimlikle ilgili sorular ergenlik döneminde hat safhadadır ve her ergenin kendine güvenini sert şekilde etkileyebilir. Çünkü benlik saygısı bir kişinin kendisi hakkındaki inançlarının tamamını içerir ve dalgalıdır; sıklıkla diğer kişilerle etkileşim temellidir ve başarı için fırsatlar sunar. Ayrıca ergenler, duyguları sel gibi akarken kendilerini ifade edecek sözcük bulamazlar. Hiçbir yetişkinin onları anlayamadığından emindirler (Forgan ve Rickey, 2012: 91,179). Dolayısıyla bunalım, kimlik gelişiminin bir parçasıdır. Ancak ek olarak ergenin uzun süren istikrarsız ve mutsuz bir aile tarihçesinin olması; çocuklukta şefkat ve duygusal desteğin olmayışı ergenliğin getirdiği bunalımla birleşerek ergende depresyona neden olabilmektedir (Santrock,2016: 383-386, 391). Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin de ergenlik dönemine özgü, bedensel, toplumsal, ruhsal gelişim, karşı cinsle ilişki ve gelecek ile ilgili sorunları vardır. Buna bir de aile desteğinin yokluğu eklendiğinde, içinde buldukları dönemin getirdiği bu sorunlar daha da artmaktadır (Aşık ve Eker, 2014: 21). Nitekim yapılan araştırmalarda, yetiştirme

yurdunda kalan ergenlerin, ailesinin yanında kalan ergenlere göre durumluk ve sürekli kaygı (Baş, 1990), umutsuzluk (Günvardar, 2001; Tümkeya, 2005) ve depresyon (Barut, 1992; Uras,2001; Erim, 2001) düzeylerinin daha yüksek olduğu; bedensel, toplumsal ve psikolojik gelişim problemlerini daha yoğun yaşadıkları (Yılğör Tekelioğlu, 1993) saptanmıştır. Çünkü yetiştirme yurdu ortamında ergenler otorite figürü olarak yetiştirme yurdu personeli ile yaşamak zorundadır; uygun rol modeli bulamayabilmektedir, yeterince sevilmemekte, duygusal paylaşımları sınırlı kalmakta ve yurt ortamının kısıtlılığında dolayı bireyselliklerine yeterince önem verilememektedir. (Bedel ve Arı, 2011: 3,4).

Tüm bu psikolojik baskı ögeleri, aile ortamından uzakta olan ergenin günlük hayatta karşılaştığı gerek bireysel gerekse bireyler arası problemlerle başetmesini zorlaştırmaktadır. Üstelik ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal olarak uyarıldıklarında kötü karar verme olasılıkları artmakta (Santrock,2016: 372,373), okulda öğretmenleri ve arkadaşlarıyla yaşadığı problemlerin üstesinden gelemeyip öğrenim hayatından uzaklaşabilmektedirler. Oysa bu çocukların gelecekte meslek sahibi olabilmeleri ve kendi ayaklarının üzerinde durabilen yetişkinler haline gelebilmeleri için akademik yönden güçlendirilmeleri gerekmektedir. Bu çocuklara okulun sevdirmesi; kriz ve emosyonel gerginlik durumlarında sosyal destek kaynaklarına ulaşılabilirliğin sağlanması ve uygun rol modelleri tarafından problem çözme becerisinin kazandırılması; gerekmektedir.

Yukarıda belirtilenler ışığında **bu araştırmanın amacı**, yetiştirme yurdundaki ergenlerin yaşadıkları sorunları tespit etmek; bu sorunlarla başetmede hangi yöntemleri kullandıklarını belirlemek; ergenlerin demografik özelliklerinin (yaş, kuruma gelme yaşı, okul başarısı, koruma altında başka kardeşinin varlığı, anne ve babalarının ziyaret etmesi, dertleşecekleri birinin varlığı) sorunlarla başetme yöntemlerini kullanma düzeyleriyle ne oranda ilişkili olduğunu belirlemektir.

1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI

1.1. Araştırma Örneklemini

Araştırmanın örneklemini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında İstanbul İline bağlı Küçükçekmece İlçesinde bulunan yetiştirme yurtları evreninden küme örnekleme yöntemi ile seçilen bir Erkek Yetiştirme Yurdu'nda bakım verilen 13-20 yaşları arasında olan 41 ergen oluşturmuştur.

Ergenlerin Demografik Özellikleri:

Araştırma kapsamına alınan ergenlerin demografik özellikleri incelendiğinde; yarısı (%51,2) 13-16 yaş arasında, yarıya yakını da (%48,8) 17-20 yaşları

arasındadır. Gerçekte devletin yetiştirme yurtlarında bakım verme yükümlülüğü kanuna göre “Korunma kararı genel olarak çocuk reşit olana kadar devam eder. Ancak bu karar, korunma kararına neden olan şartların ortadan kalkması halinde Kurum yetkililerinin önerisi üzerine mahkemece çocuk reşit olmadan önce kaldırılabilceği gibi reşit olduktan sonra da çocuğun rızası alınmak şartıyla devamı hususunda karar verilebilir” şeklindedir. Ancak bu durum bazı şartlara bağlanmış olup; ortaöğretime devam eden ve meslek öğrenen çocuklar 20 yaşına ve yüksek öğretime devam eden çocuklar 25 yaşına kadar korunma kararı uzatılarak kurumda kalabilirler. 18 yaşını doldurmuş ancak öğrenimleri devam etmeyenler ise bir meslek sahibi edilerek, kendilerine yeterli hale gelebilmelerinin sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar uzatılabilir (2828 Sayılı Kanun’un 24. Maddesi).

Ergenlerin kuruma gelme yaşları %53,7 ile 1-9 yaş aralığında, %46,3 ile 10-17 yaş arasındadır. Ergenler genellikle (%95,1) süreğen bir hastalığa sahip değildir; örneklem grubunda sadece 2 kişinin süreğen hastalığı vardır. Ergenlerin %39,0’unun okuldaki başarı durumu ne iyi ne kötü, %36,6’sının durumu iyi, %14,6’sı başarısız, %9,8’inin durumu çok iyidir. Örnekleme oluşturan ergenlerin yarıdan fazlasının (%61,0) koruma altında başka kardeşi bulunmakta, bununla birlikte kardeşi de devlet bakımında olanların yarısı (%52,0) aynı yurttan kalmamaktadır. Bunun nedeni kardeşler arasındaki yaş (diğer kardeş muhtemelen 0-12 yaş grubunu kapsayan çocuk yuvasındadır) veya cinsiyet farkından kaynaklanmaktadır. Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin çoğunluğunun anne (%80,5) ve babaları (%75,6) hayattadır. Bu bulgu bize buradaki ergenlerin çoğunlukla anne-baba yokluğundan değil de ailelerinin geçim imkanlarının sınırlı olmasından dolayı yetiştirme yurdunda kaldıklarını göstermektedir.

Ergenlerin Aile Bireyleriyle Görüşme Sıklığı:

Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin en sık anneleriyle (%24,4) görüştikleri; babalarıyla (%12,2) ve kardeşleriyle (%7,3) bazen görüştikleri saptanmıştır. Bu sonuçlar örneklemin tamamıyla karşılaştırıldığında; ergenlerin çoğunluğunun anne (%80,5) ve babası (%75,6) hayatta olduğu halde annelerin yarıdan fazlasının (%63,4) babaların çoğunluğunun (%80,5) çocuklarını hiç ziyaret etmediği görülmüştür.

Ergenlerin Kurumda Dertleşme ve Danışmanlık Alma Durumları:

Örnekleme oluşturan ergenlerin yarıdan fazlasının (%56,1) kimseyle dertleşmediği; dertleşenlerin de en çok arkadaşıyla (%22,0), daha sonra öğretmeniyle (%9,8), daha sonra kardeşiyle (%7,3), en az sosyal servis çalışanıyla (%4,8) dertini paylaştığı belirlenmiştir. Nitekim ergenlerin yarıya yakınının

(%48,8) kurumda verilen danışmanlık hizmetini yeterli bulmadığı görülmüştür. Ergenlerin çok azı “düzenli ders çalışma yolları, dengeli ve sağlıklı beslenme yolları, sigarayı bırakma yolları, öfke kontrolü ve etkili iletişim yolları” ile ilgili danışmanlık almak ve ayrıca “sosyal geziler ve aktivitelerin düzenlenmesini” istediğini bildirmiştir.

1.2. Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmanın yürütülmesinde “Genel Tarama Modeli” kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesinde ise anket tekniği kullanılmıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin problemlerini ve ergenlik sorunlarıyla başa çıkma düzeylerini belirlemek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”ndan, “Problem Tarama Testi”nden, ve “Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeği”nden oluşan üç aşamalı bir anket formu hazırlanmıştır. Formda yer alan “Problem Tarama Testi” (Yılgör Tekelioğlu, 1993: Aktaran: Aşık,2006) ve “Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeği”nin (Öngen, 2002) geçerlik-güvenirlik çalışması daha önce diğer araştırmalarda gerçekleştirilmiştir.

Ergen Problem Tarama Listesi

Ergenlik dönemine özgü bedensel gelişim, toplumsal gelişim, karşı cinsle ilişki ve cinsel bilgiler, psikolojik gelişim ve gelecek beklentileri ile ilgili beş sorun alanını içeren alt bölümler ve toplam 55 maddeden oluşan Ergen Problem Tarama Listesi, 1993 yılında Yılgör Tekelioğlu tarafından hazırlanmıştır. Bu anket formunun değerlendirme aşamasında “evet” yanıtını içeren her soru için bir puan, “hayır” yanıtını içeren her soru için sıfır puan verilerek her bir alt bölümün kümülatif toplamı elde edilmiş ve alt bölümlerin madde sayısına bölünerek her bölümün puanı hesaplanmıştır.

Ergen Sorunlarıyla Başa Çıkma Ölçeği

Patterson ve Mc Cubbin (1987) tarafından geliştirilen ve Öngen (2002) tarafından Türkçe’ye çevrilen ve güvenik analizi yapılan Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeği (ESBÇO) likert tipi ölçek olup 54 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler “0 = hiçbir zaman, 2 = ender olarak, 3 = ara sıra, 4 = sık sık, 5 = her zaman” olmak üzere 5’li dereceleme ölçeği ile cevaplandırılmaktadır.

Alt maddeleri oluşturan ifadelerden elde edilen puanların toplanması ve madde sayısına bölünmesi ile elde edilen puan, başetme yönteminin kullanımı ile ilgili bilgi vermektedir. Yüksek puan elde edilmesi, kullanılan başetme yönteminin

lehinedir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması için Öngen (2002) tarafından Cronbach Alfa değeri, toplam ölçek ve kültürümüze uyarlaması yapıldıktan sonra oluşan her alt ölçek için hesaplanmıştır.

Bizim çalışmamızda ise güvenilirlik analizinde “sorunları tek başına çözmeye”, “dinlenme”, “plan yapma” ve “madde kullanma” alt boyutları yeterli iç tutarlılığa ulaşamadığından ölçekten çıkarılarak söz konusu ölçekteki faktör sayısı 12’den 8’e indirgenmiş ve ölçek bu 8 faktör üzerinden uygulanmıştır.

1.4. Verilerin Değerlendirilmesi

“Ergen Problem Tarama Testi” ile “Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Ölçeği”nin alt faktörlerinin ortalama puanları ve standart sapmaları ayrı bir tablo halinde belirtilmiştir. Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin sorunlarıyla başa çıkma düzeyleri ile demografik özellikleri (bağımsız değişkenler) arasında ilişki olup olmadığı da Pearson Korelasyon Matrisi (Katsayısı) ile incelenmiştir.

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1. Ergenlerin Yaşadıkları Problemlerin Düzeylerinin İncelenmesi

Ergen Problem Tarama Testi alt boyutlarının ortalamaları Tablo 1’de incelendiğinde; beş faktörün de ortalama değeri 0.50’nin altında kaldığı için araştırmaya dahil olan ergenlerin hiçbir problemi yokmuş gibi görünmektedir. Ancak bu sonuç çok inandırıcı değildir. Yine de en fazla sorun yaşanan alanın “gelecekle ilgili düşünce ve istekler alt boyutunda olduğu ($\bar{X} = 0.31$), bunu karşı cinsle ilişki ve cinsel bilgileri öğrenme alt boyutunun ($\bar{X} = 0.28$) takip ettiği, en az sorun yaşanan alanın ise toplumsal gelişim ($\bar{X} = 0.18$) olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Erkek Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Problem Tarama Listesi Alt Boyutlarına Yönelik Puanlarının Ortalamaları (n= 41)

<i>Ölçek Alt Faktörleri</i>	<i>Madde sayısı</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maksimum</i>	\bar{X}	S_x
Bedensel gelişim problemleri	10	0.00	0.60	0.24	0.19
Toplumsal gelişim problemleri	8	0.00	0.50	0.18	0.15
Karşı cinsle ilişki ve cinsel bilgiler	9	0.00	1.00	0.28	0.26
Psikolojik gelişim problemleri	19	0.00	0.68	0.23	0.16
Gelecek beklentileri	9	0.00	0.89	0.31	0.23
Toplam	55	0.00	0.69	0.25	0.14

* 0 = Hayır, 1 = Evet

Bu beş faktörün alt boyutlarının yüzdelik açılımlarında, araştırmanın yapıldığı erkek yetiştirme yurdundaki öğrencilerin yaşadıkları problem maddeleri incelendiğinde; örneklem grubunun yarıya yakınının sık sık uykusuzluk çekme (%41,5), çok sinirlenme (%43,9), çok hayal kurma (%41,5), yalnız kalmak isteme (%43,9), üniversite sınavlarını kazanamayacağından korkma (%41,5) davranışları sergilediği saptanmıştır. Bu problemler, ergenlikte hızlı değişime uğrayan fiziksel ve bilişsel gelişimden kaynaklanabileceği gibi yetiştirme yurdu ortamından da kaynaklanabilir.

2.2. Ergenlerin Sorunlarıyla Başa Çıkma Durumlarının İncelenmesi

Araştırma katılan ergenlerin ölçek toplamına göre sorunlarıyla başa çıkma stratejilerine ender ($\bar{X} = 2.57$) başvurdukları saptanmıştır. “Sorunlarıyla Başa Çıkma Ölçeği”nin alt faktörleri incelendiğinde, örneklem grubunu oluşturan ergenlerin en çok “Kendini geliştirme” ($\bar{X} = 3.12$) yöntemine ara sıra başvurdukları görülmüştür. Diğer yöntemlere ender başvurdukları saptanmıştır. Bunlar da sırasıyla “Değişiklik arama” ($\bar{X} = 2.68$), “Sorunu ciddiye almama/şaka yapma” ($\bar{X} = 2.67$), “Psikolojik destek arama” ($\bar{X} = 2.66$), “Duygusal rahatlama” ($\bar{X} = 2.43$), “Manevi destek arama” ($\bar{X} = 2.40$), “Olumsuz duyguları dışa vurma” ($\bar{X} = 2.38$) ve “Sorunları aile ile çözme” ($\bar{X} = 2.24$) yöntemleridir (Tablo 2).

Tablo 2. Erkek Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Sorunlarıyla Başa Çıkma Ölçeğinin Alt Boyutlarına Yönelik Puanlarının Ortalamaları (n= 41)

<i>Ölçek Alt Faktörleri</i>	<i>Madde sayısı</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maksimum</i>	\bar{X}	<i>Puan</i>	S_x
Sorunları aile ile çözme	6	0.00	4.50	2.24	Ender	0.97
Değişiklik arama	9	0.00	4.22	2.68	Ender	0.97
Olumsuz duyguları dışa vurma	5	0.00	4.00	2.38	Ender	0.93
Kendini geliştirme	7	0.43	5.00	3.12	Ara sıra	0.96
Manevi destek arama	3	0.00	4.00	2.40	Ender	1.17
Psikolojik destek arama	4	0.00	4.25	2.66	Ender	1.00
Sorunu ciddiye almama/şaka yapma	5	0.00	4.40	2.67	Ender	0.91
Duygusal rahatlama	5	0.00	4.80	2.43	Ender	1.25
Toplam	44	0.13	3.93	2.57	Ender	0.74

* 0 = hiçbir zaman, 2 = ender olarak, 3 = ara sıra, 4 = sık sık, 5 = her zaman

2.3. Ergenlerin Sorunlarıyla Başa Çıkma Durumlarının Bağımsız Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi

Tablo 3'e göre ergenler arasında kuruma ileri yaşta gelenlerin, erken yaşta gelenlere göre sorunlarının çözümünde manevi destek arama ($r= 0.399$; $p<0.01$), psikolojik destek arama ($r= 0.352$; $p<0.05$) ve sorunu ciddiye almama/şaka yapma ($r= 0.323$; $p<0.05$) yöntemlerini daha fazla kullandıkları görülmüştür. Ergenler arasında babası bazen ziyarete gelenlerin manevi destek arayarak sorunlarını çözmeye çalıştıkları ($r= 0.388$; $p<0.05$); birileriyle dertleşebilenlerin de kendilerini geliştirmeye çalıştıkları ($r= 0.530$; $p<0.001$) bulunmuştur. İlginçtir ki ergenler arasında annesi sık ziyarete gelenlerin, annesi ziyaret etmeyenlere göre psikolojik destek aramadığı ($r= -0.367$; $p<0.05$) ve kendini geliştirmeye çalışmadığı ($r= -0.371$; $p<0.05$) belirlenmiştir. Diğer yandan ergenlerin yaşlarıyla ($p>0.05$), okul başarılarıyla ($p>0.05$) ve koruma altında başka kardeş varlığıyla ($p>0.05$) “sorunlarıyla başa çıkma düzeyleri” arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 3. Erkek Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin “Sorunlarıyla Başa Çıkma Ölçeği” Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Pearson Korelasyon Katsayısı (n= 41)

	Yaşı	Kuruma gelme yaşı	Okul başarısı	Koruma altında başka kardeşin varlığı	Annenin sık ziyaret etmesi	Babanın bazen ziyaret etmesi	Dertleşilecek kişinin varlığı
Sorunları aile ile çözüme	-0.282	0.290	0.108	0.038	-0.016	0.138	0.194
Değişiklik arama	-0.252	-0.002	0.229	-0.012	-0.120	0.029	0.098
Olumsuz duyguları dışa vurma	-0.298	0.211	0.050	0.113	0.074	0.089	0.070
Kendini geliştirme	-0.004	0.275	0.023	-0.119	-0.371*	-0.080	0.530***
Manevi destek arama	0.072	0.399**	0.107	0.031	0.083	0.388*	0.132
Psikolojik destek arama	-0.113	0.352*	0.029	-0.208	-0.367*	0.089	0.221
Sorunu ciddiye almama/şaka yapma	0.013	0.323*	0.148	0.061	-0.158	0.138	0.217
Duygusal rahatlama	-0.133	0.231	0.173	0.067	0.133	0.063	0.083

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde, temel olarak yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma yöntemlerini kullanma durumları ile ilgili bulgular tartışılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

3.1. Ergenlerin Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Tablo 1’de Ergen Problem Tarama Testi ’ne göre örneklem grubunun en fazla sorun yaşanan alanın “gelecekle ilgili düşünce ve istekler” alt boyutunda olduğu; gelecekle ilgili sıkıntı çekmek istemedikleri (%63,4), üniversite sınavlarını kazanamamaktan korktukları (%41,5) belirlenmiştir. Bunun nedeni, temelde aile

yoksunluğundan ve üniversite sınavını kazanamazlarsa 18 yaşını doldurduktan sonra kurum bakımı sona erdiğinde yaşamlarını nasıl sürdürecekleriyle ilgili kaygılarından kaynaklanabilir. Örneklem grubunun ikinci en önemli sorun alanı ise “karsı cinsle ilişki ve cinsel bilgiler” olarak belirlenmiştir. Ergenlerde karşı cinsle arkadaşlık ve cinsel bilgileri öğrenme probleminin ikinci sırada yaşanması, kurumların karışık değil, tek cinsiyete özgü olması sonucu karşı cinsle nasıl iletişimin kurulacağı konusundaki sosyal becerilerin yetersizliğine bağlanabilir. Yetiştirme yurtlarında yapılan diğer bazı araştırmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir (Tuzcuoğlu, 1989; Yılgör Tekelioğlu, 1993; Aşık ve Eker, 2014).

Ayrıca araştırmada yer alan ergenlerin %14,6’sının okulda başarısız, %39,0’unun durumunun vasat olduğu tespit edilmiş olup, örneklemin yarısının (%53,6) üniversite eğitimi almama ve beraberinde iş bulmak için gerekli becerileri edinememe; yetişkinlik yıllarını ekonomik yönden güvenli geçirecek bir kariyere yoksun olma riski ile karşı karşıya olduğu söylenebilir. Nitekim Eser ve arkadaşlarının (2008) yaptıkları araştırmada, okul başarısının çocukların yaşam kalitesinde en büyük etkiye sahip olduğu ve aynı zamanda ekonomik değişkenlerle ilişkili olduğu bulunmuştur.

Ancak akademik başarıyı mutlu bir okul ortamı artırmaktadır. Bu nedenle ABD’nin farklı eyaletlerinde, dezavantajlı ailelerden (yoksul, işsiz, boşanmış, madde bağımlısı, psikolojik sorunları olan vb.) gelen çocukların okulu bırakma oranının düşürülmesi ve okul başarısının artırılması için stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler aşağıda olduğu gibi özetlenebilir (Santrock, 2016: 375-377, 391-407; Zastrow ve Krist-Ashman, 2014: 78,79):

- Çocukların okulla ilgili zorluklarının erken belirlenmesi ve erken müdahale edilmesi gerekir. Bunun için anaokulundan itibaren çocuğu ve ebeveyni destekleyen programlar (ebeveynler için davranış yönetim eğitimi, çocuklar için sosyal bilişsel beceri eğitimi, okuma öğretimi, ev ziyaretleri, akademik danışmanlık, dezavantajlı öğrenciler için sınıf stratejileri vb.) geliştirilmektedir.
- Çocukların okulla ilişkilerini olumlu hale getirebilmek için bazı okullarda akademik derslerin dışında sosyal, kültürel ve eğlence etkinliklerinin olduğu programlar (spor, akademik kulüpler, bando, tiyatro ve matematik kulüpleri vb.) geliştirilmektedir.
- Okullarda rehber öğretmen ya da sosyal çalışmacı gibi yetişkinler yüksek risk grubundaki ergenlerin sorumluluğunu üstlenmekte ve bu ergenlerle ihtiyaçları doğrultusunda özel olarak ilgilenmekte ve danışmanlık hizmeti vermektedir.
- Özellikle okulu bırakma riski olan öğrencileri lise öğrenimleri boyunca aynı

öğretmenlerle birlikte tutmak önemli bir stratejidir. Böylece bu öğretmenlerin (bu) öğrencileri daha iyi tanıyacakları, onlarla iletişimlerinin gelişeceği ve onları kontrol edebilecekleri ve liseden mezun olmalarına rehberlik edebilecekleri umulmaktadır.

3.2. Ergenlerin Sorunlarıyla Başa Çıkma Yöntemlerini Kullanma Durumu ve Çözüm Önerileri

Tablo 2’de araştırmaya katılan ergenlerin “Sorunlarıyla Başa Çıkma Ölçeği” toplam puanına göre sorunlarıyla başa çıkma stratejilerine ender ($\bar{X} = 2.57$) başvurdukları bununla birlikte %43,9’unun çok sınırlendiği saptanmıştır. Bu bulgu, alanda çalışan psikologlar ve sosyal çalışmacılar tarafından yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirecek ve öfke düzeylerini azaltacak açık ve örtük programlara yer verilmesinin ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Nitekim alan yazında kişiler arası sorun çözme beceri eğitiminin, yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin yapıcı problem çözme beceri düzeylerini artırdığı (Bedel ve Arı, 2011), riskli davranışlardan korunma ve çözüm önerilerini içeren modül bazlı eğitimlerin de ergenlerin sorunlarla başa çıkma oranlarını artırdığı (Kürtüncü vd., 2015) görülmüştür. Kısaca ergenin sorun çözme becerisini kullanması, yaşadığı güçlüklerle başetmesini, öfkesini kontrol etmesini, duygularını sağlıklı ifade edebilmesini kolaylaştırmakta; yaşam memnuniyetini ve kendisine olan öz saygısını arttırmaktadır (Bedel ve Arı, 2011: 3,8).

Ayrıca Tablo 2’de “Sorunlarıyla Başa Çıkma Ölçeği”nin alt faktörleri incelendiğinde, en çok başvurulan yöntemin “kendini geliştirme” ($\bar{X} = 3.12$), en az başvurulan yöntemin ise doğal olarak (ailelerinden ayrı oldukları için) “sorunları aile ile çözme” ($\bar{X} = 2.24$) olduğu görülmüştür. Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin etkin yöntemler arasında en fazla kendini geliştirmeyi kullanmaları, olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Literatürde de benzer şekilde sorunlarıyla başa çıkma konusunda, yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin en çok başvurdukları yöntemin “kendini geliştirme” olduğu (Aşık ve Eker, 2014); ailesiyle birlikte kalan ergenlerin en çok başvurdukları yöntemin ise “sorunları aile ile çözme” olduğu (Öngen, 2002) saptanmıştır.

Tablo 3’te ergenlerin sorunlarıyla başa çıkma yöntemlerini kullanma düzeyleri, demografik özellikleriyle ilişkili olarak da incelenmiştir. Bulgularda ergenler arasında kuruma geç gelenlerin, erken gelenlere göre sorunlarının çözümünde manevi destek arama ($p<0.01$), psikolojik destek arama ($p<0.05$) ve sorunu ciddiye almama/şaka yapma ($p<0.05$) yöntemlerini daha fazla kullandıkları

görülmüştür. Bu durumda, kuruma geç gelenlerin aile ortamında daha uzun kaldıkları için problemlerini dinleyecek ve onlara yol gösterecek aile büyüklerinin varlığı ile problemlerine çözüm üretme yollarını deneyimleyebilme fırsatı bulabildikleri varsayılmıştır. Bir diğer varsayım ise kuruma erken gelenlerin uzun süreli anne yoksunluğu depresyonu yaşamaları nedeniyle düşünme ve çözüm üretme yeteneklerinin yeterince gelişmemesidir.

Anne yoksunluğu depresyonunun temel belirleyicisi, *yalancı zekâ geriliği* olup, 4-5 yaşına kadar yeniden anneye ya da onun yerine kendilerine ilgi gösteren ve sevgi veren insana kavuştuklarında, bu çocukların zekâ gelişimleri normale dönüşebilmektedir. Geç kalındığında ise bu durum kalıcı olmaktadır. Çünkü bebeklik çağında yuvaya verilen bu çocuklar sadece anne bakımından yoksun değil aynı zamanda uyaran yoksundur. Çünkü anne, bebek için görsel, işitsel, dokunsal uyarıcılar bakımından zengin bir uyarıcı kaynağıdır. Ayrıca ihtiyaç doyumunda süreklilik, tutarlılık ve aynılık çocukta temel güven duygusunun gelişimini ve ilerideki zihinsel ve toplumsal gelişiminin temelini oluşturur (Gökçearslan Çifci, 2016:12). Bu nedenle yurtlarda kaldığı için anne yoksunluğunu yoğun yaşayan gençlerde çatışma, ilgisizlik, saldırganlık, okuldan kaçma gibi ortak davranış sapmaları görülebilmektedir (Demirbilek, 2000: 139).

Tablo 3'e göre ergenler arasında babası bazen ziyarete gelenlerin manevi destek arayarak sorunlarını çözmeye çalıştıkları ($r= 0.388$; $p<0.05$) bulunmuştur. Bu bulgu, erkek çocuğu için baba rol modelinin ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir. Ayrıca din, ahlaklı olmaya, insanları önemsemeye ve onlarla ilgilenmeye ilişkin mesajlar içerdiği için ergenlerin problemleri davranış sergileme oranlarını düşürmektedir. Örneğin Sinha ve arkadaşları (2006) tarafından ABD'de 11-18 yaş arası gruptan ulusal çapta rastgele seçilen 2000 kişi ile yapılan bir araştırmada, dindarlıkları yüksek düzeyde olanların sigara içme, alkol ve uyuşturucu kullanma, okuldan kaçma, çocuk suçlarına bulaşma ve depresyona girme eğilimleri diğerlerine oranla daha düşük bulunmuştur.

İlginçtir ki ergenler arasında annesi ziyaret etmeyenlerin, annesi sık ziyarete gelenlere göre daha çok psikolojik destek aradığı ($r= -0.367$; $p<0.05$) ve kendini geliştirmeye çalıştığı ($r= -0.371$; $p<0.05$) belirlenmiştir. Bu bulgu bize göstermektedir ki annesi ziyaret etmeyen ergenler, kaderlerine razı olup kendi kendilerine çözüm arayışına girmektedir. Annesi sık ziyarete gelen ergenler ise muhtemelen hala ailelerine dönme ümidiyle beslenmekte (ancak ailesi çocuğu için gerekli koşulları sağlayamamakta, bu yüzden kurum bakımından alamamakta) ve yaşadıkları sorunlarla ilgili çözüm arayışına girmemektedir.

Son olarak ergenler arasında birileriyle dertleşebilenlerin, dertleşemeyenlere göre sorunlarıyla başa çıkma yöntemi olarak “kendilerini geliştirmeye çalışma” ($r=0.530$; $p<0.001$) seçeneğini daha çok kullandıkları bulunmuştur (Tablo 3). İlginçtir ki demografik özelliklerinde, örnekleme oluşturan ergenlerin çoğunun kardeşi (hatta %29,3’ü aynı yurttta kalmakta) olmasına ve anne (%80,5) ve babaları (%75,6) genellikle hayatta olmasına rağmen; sadece kurumdaki üç kişinin kardeşiyle dertleşebildiği, ebeveynleriyle ise dertleşecek kadar yakın olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni yetiştirme yurdundaki ergenlerin annelerinin yarısından fazlasının (%63,4) babalarının çoğunluğunun (%80,5) çocuklarını hiç ziyaret etmemesinden kaynaklanabilir. Diğer bir neden ise ergenin içinde bulunduğu yaş döneminden kaynaklanabilir. Nitekim Çakır ve Palabıyıkoglu’nun (1997) araştırmasında kriz ve emosyonel gerginlik durumunda 12-14 yaş grubundaki ergenlerin sosyal destek algısını aileden, 15-17 yaş grubunun ise diğer önemli kişiden algıladığı bulunmuştur. Bu durumda yetiştirme yurtlarında yaşayan çocukların kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunmak ve sorunlarına akılcı çözümler bulmalarına yardımcı olmak için onların dertlerini dinleyecek ve danışmanlık hizmeti verebilecek, tecrübeli sosyal çalışmacıların yetiştirme yurtlarında görevlendirilmesi gerekmektedir.

Aslında yetiştirme yurtlarını (13-18 yaş) çocuk yuvalarından (0-12 yaş) ayıran özellik, korunmaya muhtaç olan bu çocukları korumanın ve bakmanın yanı sıra bir iş edinmelerini, meslek sahibi olmalarını, topluma faydalı bireyler olarak yetişmelerini sağlama yükümlülüğüdür. Bu anlamda yetiştirme yurtları, ailenin sosyalleştirme fonksiyonunu üstlenerek korunmaya muhtaç bu gençlerin sosyalleşme sürecini yönlendiren ve onları sosyal hayata hazırlayan sosyal hizmet kurumlarıdır (Demirbilek, 2000: 138). Nitekim araştırma bulgusunda ergenlerin “düzenli ders çalışma yolları, dengeli ve sağlıklı beslenme yolları, sigarayı bırakma yolları, öfke kontrolü ve etkili iletişim yolları” ile ilgili danışmanlık almak istedikleri görülmüştür. Bununla birlikte kurumda dertleşme ve danışmanlık alma durumuna göre, 41 kişilik ergen grubundan sadece 2 kişi sosyal servis çalışanıyla derdini paylaştığı belirtmiş; görüşülen ergenlerin yarısından fazlası da (% 51.2) kurumda verilen danışmanlık hizmetini yeterli bulmadığını belirtmiştir. Oysa yetiştirme yurtlarındaki ergenler yakından izlenmesi gereken risk grubunda olup, bu kurumlarda görev yapan sosyal çalışmacılar tarafından ergenlik dönemine özgü sorunlarının yakından izlenmesi; onlara etkin başatme yöntemlerinin öğretilmesi ve onlara danışmanlık yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Barut, Y., (1992), "Parçalanmış Ailelerden Gelen 15-18 Yaş Grubu Yetiştirme Yurdu Çocuklarıyla Normal Aile Çocuklarında Görülen Anksiyete ve Depresyon Sıklığının İncelenmesi." Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara.

Baş, M., (1990), "Yetiştirme Yurdunda ve Anne-Baba Yanında Kalan Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri." Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5:5, 281-288.

Bedel, A. & Arı, R., (2011), "Kişiler Arası Sorun Çözme Beceri Eğitiminin Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerin Yapıcı Problem Çözme ve Sürekli Öfke Düzeylerine Etkisi." Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1:4,1-10.

Çakır, Y. & Palabıyıkoglu, R., (1997), "Gençlerde Sosyal Destek- Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması." Kriz Dergisi, 5:1, 15-24.

Demirbilek, S., (2000), "Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları." D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi, 15:2, 137-152.

Elif, A., (2006), "Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Ergenlik Sorunları ve Başetmeleri." Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bolu.

Elif, A. & Eker, F., (2014), "Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Sorunları ve Başetmeleri." Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 16:1, 20-31.

Erim, B., (2001), "Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri ile Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması." Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Eser, E., Yüksel, H., Baydur, H., Erhart, M., Saatli, G., Cengiz Özyurt, B., Özcan C. & Sieberer, U. R., (2008), "Çocuklar İçin Genel Amaçlı Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Ölçeği (Kid-KINDL) Türkçe Sürümünün Psikometrik Özellikleri." Türk Psikiyatri Dergisi, 19:4, 409-417.

Fargon, J. W. & Richey, M. A., (2012), Raising Boys with ADHD (Secrets for Parenting Healthy, Happy Sons). Waco, Texas: Prufrock Press Inc.

Gökçearsan Çifci, E., (2016), "Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Kimi Sorunlar ve Sosyal Hizmet Uygulamaları." İnsan Davranışları ve Sosyal Çevre I, Ünite 11, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını. Erzurum, ss.1-29. (Erişim Tarihi: 28.10.2016).

Gürvardar, D., (2001), “Yetiştirme Yurdunda Yetişen Çocuklar ile Ana-Baba Yanında Yetişen Çocukların Umutsuzluk Düzeyinin Karşılaştırılması.” Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

İnanç Yazgan, B., Bilgin, M. & Kılıç Atıcı, M., (2011), Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi. 7. Baskı, Ankara, PEGEM Akademi.

Kürtüncü, M., Uzun, M. & Ayoğlu, F. N., (2015), “Ergen Eğitim Programlarının Riskli Sağlık Davranışları ve Sağlık Algısına Etkisi.” Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi, 5:2, Ağustos, 187-195.

Öngen, D., (2002), “Ergenlerde Sorunlarla Başa Çıkma Davranışları.” Eğitim ve Bilim, 27:125, 54-61.

Patterson, J. M. & Cubbin, H. I. M., (1987), “Adolescent Coping Style and Behaviors: Conceptualization and Measurement.” Journal of Adolescence, 10:2, 163-186.

Santrock, J. W., (2016), Yaşam Boyu Gelişim. (Çeviri Editörü Galip Yüksel) On Üçüncü Baskı, İstanbul, Nobel Yayınları.

Sinha, J. W., Cnaan, R. A. & Gelles, R. J., (2006), “Adolescent Risk Behaviors and Religion: Findings from a National Study.” Journal of Adolescence, 30:2, April, 231-249.

Tuzcuoğlu, A. S., (1998), “Korunmaya Muhtaç Çocukların Ergenlik Problemleri.” Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Tümkaya, S., (2005). “Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması.” Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3:4, 314-330.

Uras, B., (2001), “Kurum Bakımında Olan ve Ailesi Yanında Kalan Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik ile Depresyon Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.” Ege Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

WHO (1993). The Health of Young People: A Challenge and a Promise, Geneva. <http://apps.who.int/iris/handle/10665/37353>. (Erişim Tarihi: 15.09.2018).

Yılğor Tekelioğlu, F. (1993), “Yetiştirme Yurdunda Yasayan 13-17 Yas Grubu Okuyan Gençler ile Aileleri Yanında Yasayan ve Okuyan Aynı Yaş Grubu Gençlerin Ergenlik Problemlerinin Karşılaştırılması.” Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ DERGİSİ

Cilt 12, Sayı 1, 2020 ISSN: 1309 - 8012 (Online)

Zastrow, C. & Krist-Ashman, K. K., (2014), İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I. 1. Baskı, (Çev. Abdurrahman Aydın, Çağlar Karaca, Funda Çoban, Mehmet Atakan Foça ve S. Erdem Türközü), Ankara, Nika Yayınevi.